

В.О. РОЖКОВ
Запорізька державна інженерна академія

ВПЛИВ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНІ НА ФОРМУВАННЯ НОВИХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ПРОФІЛІВ ДІЯЛЬНОСТІ МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Інноваційний потенціал або потенціал підприємства у формуванні нових профілів діяльності (ППФНПД) визначимо як сукупність різних видів взаємопов'язаних ресурсів, що потрібні для здійснення нових профілів діяльності промисловим підприємством, та чинників, які формують умови, необхідні для оптимального використання цих ресурсів з метою досягнення відповідних орієнтирів загальної стратегії розвитку підприємства та підвищення його конкурентоспроможності на ринках збуту.

Оскільки потенціал підприємства у формуванні нових профілів діяльності характеризується властивостями системи, яка динамічно розвивається, його можна розглядати через призму постадійного процесу відтворення, що виявляється через генерування, накопичення та трансформування ідей і результатів у створення унікального продукту з його подальшою матеріалізацією й дифузією. Тому, досліджуючи ППФНПД, важливо наголосити на його перетворенні в реальні результати господарської діяльності підприємства, насамперед нові технології, нові продукти народного споживання тощо.

Проблеми конкуренції не є новими для економіки як науки. Над цим питанням ретельно працювали такі класики, як А. Курно, А. Маршалл, Д. Рікардо, Дж. Робінзон, П. Самуельсон, А. Сміт, Ф. Хайек, П. Хейне, Й. Шумпетер та ін. Серед вітчизняних та російських вчених, які проаналізували поняття конкуренції, форми та методи конкурентної боротьби, слід відзначити А.Г. Азоєва, В.В. Глуценка, О.Г. Єрмоленка, С.О. Єрохіна, П.С. Єщенко, Ю.Б. Іванова, І.М. Ліфіца, Р.А. Фатхутдінова, А.Ю. Юданова та інших.

Завданнями статті є: проаналізувати методи управління інноваціями, спрямованими на розширення конкурентоспроможних профілів діяльності металургійних підприємств; визначити вплив розвитку інноваційних процесів у країні на їх формування.

Формування нових профілів діяльності металургійних підприємств є умовою підвищення їх конкурентоспроможності з урахуванням специфічних особливостей сучасного розвитку ринкових відносин. Цей процес передбачає комплексні, адекватні зміни за всіма напрямками діяльності підприємства, що забезпечує підвищення його конкурентоспроможності на основі використання наявних можливостей. Тобто цей процес повинен відбуватися послідовно, рівномірно та постійно, що є можливим лише на підставі відповідної стратегії та наявності відповідного потенціалу [1, с. 15].

При цьому концепція формування нових профілів діяльності металургійних підприємств повинна містити загальні методологічні підходи, принципи та необхідний інструментарій стратегічного управління цими процесами.

Основними характеристиками потенціалу підприємства у формуванні нових профілів діяльності є структура, тобто елементи, що його утворюють; їхній взаємозв'язок та взаємозалежність; можливості даного потенціалу (як реалізовані, так і нереалізовані); ресурси, необхідні для реалізації можливостей формування нових профілів діяльності; знання, навички й уміння менеджерів, що дозволяють ефективно використовувати ресурси підприємства в процесі формування нових профілів діяльності [2, с. 36].

Безумовно, кожен із встановлених елементів потенціалу підприємства у формуванні нових профілів діяльності має свої специфічні цілі використання і розвитку, перебуває під впливом різних чинників і являє собою сильну або слабку сторону конкретного підприємства.

Забезпечення конкурентоспроможності підприємства можливо тільки за умов створення ефективної системи управління, яка повинна бути досить різнобічно орієнтованою, здатною врахувати інтереси підприємства в різних аспектах його діяльності. В основу побудови такої системи необхідно покласти таку концепцію, що буде спроможна врахувати, з одного боку, особливості діяльності підприємства, а з іншого – його положення на ринку і стан зовнішнього середовища [3, с. 59]. Реалізація таких вимог можлива лише в рамках стратегічного управління, що в останні роки значно посилюється в промислово розвинених країнах.

Найбільш доцільним й ефективним вирішенням проблеми стратегічного управління потенціалом підприємства у формуванні нових профілів діяльності, що може забезпечити його конкурентоспроможність, є застосування сучасних концепцій менеджменту, які ґрунтуються на використанні взаємодії процесного, системного і ситуаційного підходів, що зумовлює характер зв'язку окремого підприємства з зовнішнім середовищем, і спрямованість на управління процесами стратегічного розвитку. Концепція створення і розвитку потенціалу підприємства у формуванні нових профілів діяльності повинна бути заснована на превентивному характері стратегічних і тактичних дій підприємства у зовнішньому середовищі.

Під ресурсами здійснення нових профілів діяльності підприємства розглядатимемо фактори, що визначають його спроможність впроваджувати нові профілі діяльності та є безпосередніми джерелами цих дій. Такими є внутрішні фактори: трудові, науково-технічні, виробничо-технологічні, інвестиційні. Що стосується чинників, які формують умови для впровадження нових профілів діяльності, то це сукупність умов, необхідних для оптимального використання ресурсів з метою отримання найкращих ринкових результатів. Це можуть бути як внутрішні, так і зовнішні чинники, що прискорюють трансформацію нових ідей у нові профілі діяльності.

При аналізі складових ППФНПД необхідно диференціювати їх на фактори внутрішнього та зовнішнього походження. Безумовно, внутрішні фактори є більш гнучкими з огляду на можливість коригування їх рівня системою управління підприємства. Це обумовлює підвищену значущість їх

оцінки для забезпечення дієвості механізму регулювання розвитку підприємства. Аналіз впливу зовнішніх факторів пропонується здійснювати на основі маркетингових досліджень ринку збуту.

Безліч чинників зовнішнього середовища можна згрупувати таким чином: державне регулювання економіки; товарні ринки; ринкова інфраструктура; природно-ресурсний потенціал; трудові ресурси; інтелектуальні ресурси; виробнича база; кредитно-фінансова система; соціальна ситуація; економічна інтеграція.

Стратегічне управління потенціалом підприємства у формуванні нових профілів діяльності, спрямованих на конкурентоспроможність підприємства, є досить складним процесом. Таким чином, потенціал підприємства у формуванні нових профілів діяльності являє собою основу загального потенціалу розвитку підприємства і є органічною складовою вагомої частини окремих елементів цілісної системи факторів, що в сукупності обумовлюють можливості розвитку певної виробничої системи.

ППФНПД є тією ланкою, що поєднує такі складові загального потенціалу підприємства, як виробничо-технологічний, науково-технічний, інвестиційний та трудовий потенціал.

Він формується з певної частини зазначених елементів, що має безпосереднє відношення до утворення нових профілів діяльності, їх розвитку і визначає реальну спроможність підприємства щодо ініціації та здійснення нових профілів діяльності. При цьому чинниками, які формують умови для впровадження нових профілів діяльності, є техніко-технологічні нововведення та управлінські рішення, що реалізуються суб'єктами даного об'єкта господарювання, які визначають можливість створення відповідних організаційно-економічних форм активізації цієї діяльності.

Оцінювання потенціалу підприємства щодо формування нових профілів діяльності рекомендується проводити за допомогою якісних та кількісних параметрів його ресурсів та чинників.

Дані групи показників містять характеристики та параметри, які є найбільш доступними для аналізу за даними офіційної статистики та найповніше характеризують можливості підприємства у формуванні нових профілів діяльності. Для кожного з обраних критеріїв на основі експертного опитування може бути визначена кількісна оцінка, що відповідатиме варіабельності оцінок від "низької" до "високої".

При цьому слід зазначити, що зміни, які притаманні тому або іншому елементу ППФНПД, впливають і на інші елементи, викликаючи в них адекватні перетворення. Зазначене відбувається внаслідок системного підходу до побудови потенціалу підприємства у формуванні нових профілів діяльності, спрямованих на конкурентоспроможність.

Тобто необхідно враховувати зміни, що виникають у суміжних елементах потенціалу внаслідок змін, що відбуваються в процесі забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

Слід зазначити, що зміни у декількох елементах потенціалу під впливом змін в одному з них передбачають використання загальних і спеціальних функцій стратегічного менеджменту, серед яких можна окремо виділити функцію діагностики.

Основним елементом ППФНПД є виробничий потенціал, який є складною системою. Однак у роботах, присвячених дослідженню виробничого потенціалу, він як складна система практично не розглядається. Як правило, розкриваються лише поняття потенціалу, його структура, оцінка розміру і шляхи ефективного використання. При цьому у концепції виробничого потенціалу поширення отримав ресурсний підхід, при якому поняття виробничого потенціалу розглядається як сукупність ресурсів, що у процесі виробництва набувають форми факторів виробництва. Поряд з ресурсним підходом до визначення сутності виробничого потенціалу в економічній літературі розглядаються й інші підходи, в яких поняття виробничого потенціалу ототожнюється з поняттям виробничої потужності.

Дослідження з управління виробничим потенціалом з урахуванням особливостей процесу формування нових профілів діяльності металургійних підприємств у контексті викладеної в роботі позиції відсутні. Зазначене частково обумовлене деякою втратою інтересів науковців саме до проблем виробництва і виробничого потенціалу. Зарубіжні дослідження з цієї проблеми також не є системними. Крім того, їх не можна використовувати в повному обсязі і без внесення відповідних змін, що визначається специфікою розвитку економічної ситуації в Україні й особливостями управління вітчизняними підприємствами [4, с. 99].

Тому вважаємо за доцільне розглядати виробничий потенціал як сукупність вартісних і натурально-речовинних характеристик виробничої бази, яка і визначає можливості утворення нових профілів діяльності підприємства.

Сформувати потенціал підприємства в утворенні нових профілів діяльності, який повинен бути спрямований на його конкурентоспроможність, неможливо без відповідного фінансового потенціалу. Слід зазначити, що фінансовий потенціал є комплексним поняттям, який характеризується системою показників, що відображають наявність і ефективне розміщення коштів, реальні і потенційні фінансові можливості, необхідні для їх залучення у формування нових профілів діяльності.

Існування та дія будь-якого елемента ППФНПД неможливі без створення і розвитку ефективної інформаційної бази, тобто комунікаційного потенціалу. Тому особливе значення має правильний підхід до визначення комунікаційного потенціалу, який пропонуємо розглядати як сукупність наявності інформаційних технологій, достатньої кількості комп'ютерної техніки та відповідним чином підготовленого персоналу.

Комунікаційний потенціал обумовлюється такими параметрами, як технічна характеристика інформаційної системи; часові характеристики обробки інформації; релевантність, достовірність, повнота, своєчасність і корисність інформації; обсяг пам'яті; ефективність використання сучасних технологій; широта охоплення функцій управління комп'ютерними програмами тощо. Дослідження металургійних підприємств показало, що комп'ютерне забезпечення процесів управління перебуває в незадовільному стані. Підвищення ефективності комунікаційного потенціалу можливо лише на основі широкого використання сучасних інформаційних технологій, тому що вони дозволяють не тільки забезпечити продуктивність і якість роботи

управлінського персоналу, але й створити принципово нові умови для збору, обробки і збереження інформації.

Стан ППФНПД обумовлений також інтелектуальними можливостями (капіталом) підприємства, які представлені його кадрами. Слід зазначити, що категорія "інтелектуальний капітал" все більше використовується в науковій літературі, де розкривається її сутність. Значний внесок в уточнення змісту цього терміна та виділення його структурних елементів зробили такі зарубіжні економісти, як Дж. Гелбрейт, Т. Стюарт, Л. Едвінссон, М. Мелоун та інші. Сучасна західна економічна наука вважає рушійними силами виробництва життєвих благ підприємливість, науково-технічний прогрес, освіту, науку, інформацію.

В Україні проблема економічної сутності інтелектуального капіталу висвітлена недостатньо, що негативно впливає на ефективність інноваційно-інвестиційних рішень. Серед робіт вітчизняних економістів, що присвячені проблемам інтелектуального капіталу, можна відзначити дослідження О. Гоша, О. Кендюхова, О. Бородіної, в яких вони досить виважено підходять до розкриття структури цього поняття. Так, науковці доводять, що продуктивні сили суспільства цілком визначаються лише продуктивною силою працівників [5, с. 49; 6, с. 29].

Але вважаємо за необхідне узагальнити основні структурні елементи інтелектуального капіталу. При цьому основна увага повинна бути приділена їх органічному поєднанню в процесі функціонування виробництва. Перш за все слід зазначити, що носіями і творцями інтелектуального капіталу, який акумулює наукові та професійно-технічні знання, є людські ресурси. З позиції виробництва людина не тільки його суб'єкт, але й кінцева мета. Кожний вироблений продукт проходить через розподіл, обмін і завершує свій шлях через споживання. Інтелектуальна праця стає стратегічним фактором сучасного виробництва. Її представники здатні самі не тільки здійснювати виробничий процес (створювати нові знання, контролювати майже весь кінцевий продукт сучасного матеріального виробництва та процес створення нових технологій), але й формувати нові профілі його діяльності.

Таким чином, інтелектуальний капітал стає основою функціонування життєво важливих для суспільного прогресу сфер діяльності і слугує універсальним критерієм для оцінки конкурентоспроможності економічного суб'єкта. Це пов'язано з тим, що фактори виробництва за своєю природою не статичні, а динамічні, а джерело цієї динаміки дуже рухливе. Воно не закріплюється раз і назавжди за якимось одним фактором виробництва, нова техніка і технологія з'являються не самі по собі. Їх створюють люди. Але коли прогресивні засоби праці і технології широко застосовуються у виробництві, тоді вони виконують роль лідера у внутрішньому розвитку продуктивних сил. Це вимагає підвищення рівня розвитку робочої сили, який відповідає новому стану засобів виробництва. Такі вимоги до робочої сили з боку засобів виробництва потребують додаткових витрат на її відтворення.

Слід зазначити, що така суттєва залежність завжди реалізується в певних соціально-економічних умовах. Роль людини при цьому визначається тим, що вона є водночас і фактором продуктивних сил, і суб'єктом економічних відносин, а також провідником впровадження інновацій.

Для підтримки ефективного функціонування інтелектуального капіталу необхідно забезпечити зміни у стратегічному плануванні виробничих досліджень, визначити принципово нові орієнтири, сформувані аргументовані висновки щодо перспективних профілів діяльності підприємства, проводити його ефективну інноваційно-інвестиційну політику. При цьому показником ефективного функціонування інтелектуального капіталу підприємства буде попит на розроблені ним нові профілі діяльності.

Значна кількість науковців розглядає сьогодні кадри як фактор забезпечення конкурентоспроможності підприємства, а витрати на підвищення їх кваліфікації – як своєрідні інвестиції. Слід зазначити, що розвиток трудового потенціалу неможливо здійснювати без зміцнення мотиваційного потенціалу. Крім своєчасної виплати адекватної витраченій праці заробітної плати, мотивація персоналу в ініціації нових профілів діяльності досягається шляхом збагачення роботи, наділення працівників додатковою владою, повноваженнями і відповідальністю, надаючи їм більше ініціативи, можливостей для творчості, відзначаючи їхні заслуги.

Як ми вже зазначали, кожен з елементів ППФНПД є динамічним. Їх розвиток повинен бути спрямований на забезпечення позитивної динаміки в процесі формування нових профілів діяльності підприємства, у зв'язку з чим кожен з розглянутих потенціалів виступає окремим об'єктом управління.

Але всі ці питання слід розглядати в контексті розвитку інноваційних процесів в Україні. Наведемо для ілюстрації деякі показники. Так, в Україні в останні роки займалися інноваційною діяльністю в середньому 16% металургійних підприємств від їх загальної кількості. В цей же час у розвинутих країнах світу (США, Японія, Німеччина, Франція та ін.) цей показник становив 70–80%.

Серед факторів, що стримували інноваційну діяльність, фахівці визначають такі: нестача власних коштів (на це вказали майже 81,7% металургійних підприємств); недостатня фінансова підтримка держави (50,9%); великі витрати на інновації (49,3%); недосконалість законодавчої бази (33,5%); високий економічний ризик (32,5%); тривалий термін окупності інновацій (30%); нестача інформації про нові технології (17,1%); відсутність можливостей для кооперації з іншими підприємствами і науковими організаціями (16,7%); нестача інформації про ринки збуту (15,2%); відсутність попиту на продукцію та несприятливість підприємств до нововведень (14,4%); відсутність кваліфікованого персоналу (13,7%) [7, с. 104].

Як бачимо, основною причиною низького рівня інновацій підприємства вважають нестачу коштів. Разом з тим у цілому на інноваційну діяльність підприємствами України було витрачено понад 3 млрд. грн., з яких на здійснення технологічних інновацій прийшлося майже 64%.

Аналіз методів управління інноваціями, спрямованими на розширення конкурентоспроможних профілів діяльності багатопрофільних металургійних підприємств, дозволив виявити вплив розвитку інноваційних процесів в Україні та потенціалу промислового підприємництва на утворення нових конкурентоспроможних профілів діяльності та показати, що одним із головних активів підприємства у формуванні нових профілів його діяльності є персонал, який потребує відповідних організаційно-економічних методів активізації.

Визначено, що на формування нових конкурентоспроможних профілів діяльності металургійних підприємств значний вплив здійснює ступінь розвитку інноваційних процесів у країні, а також власний потенціал підприємства. Зазначено, що інноваційний потенціал підприємства є складовою організаційного потенціалу і являє собою сукупність різних видів взаємопов'язаних ресурсів, що потрібні для здійснення нових профілів діяльності промисловим підприємством, та чинників, які формують умови, необхідні для оптимального використання цих ресурсів з метою досягнення відповідних орієнтирів загальної стратегії розвитку підприємства та підвищення його конкурентоспроможності на ринках збуту.

Література

1. Ревенко Н.Г. *Управління ресурсами металургійних підприємств в умовах перехідного періоду*. – К.: Ред. Бюлетеня ВАК України, 2000. – 256 с.
2. Перестюк Б., Перестюк Л. *Формирование государственной промышленной политики // Экономика Украины*. – 2001. – № 6. – С. 35–38.
3. Воронкова А.Э., Пономарев В.П., Дибнис Г.И. *Поддержка конкурентоспособного потенциала предприятия*. – К.: Техніка, 2000. – 152 с.
4. Матросова Л.М. *Формування організаційно-економічного механізму управління інноваційними процесами у промисловості*. – Луганськ, 2000. – 462 с.
5. Гош О. *Визначальний фактор відродження продуктивних сил України // Економіка України*. – 2003. – № 6. – С.49.
6. Кендюхов О. *Гносеологія інтелектуального капіталу // Економіка України*. – 2003. – № 4. – С.29.
7. *Шляхи інноваційного розвитку України / Д.В. Табачник, В.Г. Кремень, А.М. Гуржій та ін.* – К.: "Людопринт", 2004. – 544 с.

УДК 338.439.4

О.С. БУТЕНКО
Національний університет ДПС України

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯЄЧНОГО ПТАХІВНИЦТВА

Птахівництво яєчного напряму протягом останніх років загалом перебуває на етапі відновлення та інноваційного розвитку. Проте сьогодні характерними ознаками яєчного птахівництва в Україні є багатокладність і парцеляція. На промисловій основі розвивається товарне птахівництво, але воно вимагає інвестицій. Близько 200 птахофабрик і компаній причетні до ринку яєчної продукції. Багато чинників нестабільності можна спостерігати в каналах збуту, зокрема демпінгу на ринку, недобросовісної конкуренції. Важливими є інтеграція галузі по вертикалі й кооперація по горизонталі. Актуальність дослідження інституціонального структурного і територіального розвитку птахівництва досить суттєва.

Метою дослідження є формування соціально-економічних пріоритетів загальної експортоорієнтованої моделі розвитку яєчного птахівництва в Україні на промисловій технологічній основі.